

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการ การพัฒนาระบบการเรียนรู้ของเยาวชนอย่างมี
ส่วนร่วม หมู่บ้านศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

Participatory Learning Process of youth,
Muang District, Lamphun Province

เสนอ

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค

R024YN0044

โดย

นางนิตยา เนตรศักดิ์เกษม และคณะวิจัย

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการ การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนอย่างมี
ส่วนร่วม หมู่บ้านศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
Participatory Learning Process of youth,
Muang District, Lamphun Province

เสนอ

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค

โดย

นางนิตยา เนตรศักดิ์เกษม และคณะวิจัย

โครงการ การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนอย่างมีส่วนร่วม

Participantory Learning Process of youth

หมู่บ้านศรีบัวบาน

Moobaan Sribuaban

อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

Muang District, Lamphun Province

คณะวิจัย

สังกัด

1. นางนิตยา	เนตรศักดิ์ภรณ์	อ. 2 ระดับ 7 โรงเรียนวัดศรีบัวบาน
2. นางสาวสุศรี	สุจารักษ์	อ. 2 ระดับ 7 โรงเรียนวัดศรีบัวบาน
3. นางสาววราภรณ์	สุวรรณมงคล	อ. 2 ระดับ 7 โรงเรียนวัดศรีบัวบาน
4. นางสุณี	วงศ์มณี	อ. 2 ระดับ 7 โรงเรียนวัดศรีบัวบาน
5. นายบุญศรี	โนโซติ	ผู้ทรงคุณวุฒิหมู่บ้านศรีบัวบาน
6. นายมานพ	ปวงคณเด	ผู้ทรงคุณวุฒิหมู่บ้านศรีบัวบาน
7. นายวิชัย	คำปิ่นนา	ผู้ทรงคุณวุฒิหมู่บ้านศรีบัวบาน
8. นายมนต์ศรี	ชินนาวัฒน์	ผู้ทรงคุณวุฒิหมู่บ้านศรีบัวบาน
9. นายศรีวรรณ	โนโซติ	ผู้นำชุมชนบ้านศรีบัวบาน
10. นายเมืองไทย	สุโขทัย	อ.ส.ม. บ้านศรีบัวบาน
11. นายอิทธิฤทธิ์	ขมิษฐารักษ์	อ.บ.ต. บ้านศรีบัวบาน
12. นางนงนุช	สุนิณหงษ์	อ.บ.ต. บ้านศรีบัวบาน
13. นางจรรยาภรณ์	ศรีวิชัย	กลุ่มแม่บ้านบ้านศรีบัวบาน
14. นางพิพัฒน์	ชายลัก	กลุ่มแม่บ้านบ้านศรีบัวบาน
15. นายสุทัศน์	คำปิ่นนา	ผู้ปกครองนักเรียนบ้านศรีบัวบาน

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนากระบวนการเรียนรู้เยาวชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมของหมู่บ้านศรีบัวบาน หมู่ที่ 1 ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน เกิดขึ้นเนื่องจากแรงบันดาลใจจาก เมื่อปีการศึกษา 2541 ในภาคเรียนที่ 2 โรงเรียนวัดศรีบัวบานได้รับคัดเลือกจากสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดลำพูนให้เข้าโครงการโรงเรียนเพื่อนเด็ก โดยได้ให้ครูผู้สอนเข้ารับการ พัฒนาการจัดกระบวนการเรียนการสอน ที่เน้นการพัฒนาเด็กในด้านทักษะชีวิต ด้านพหุปัญญา ด้านความสามารถในการจัดการกับอารมณ์ (EQ) และสิทธิเด็ก การพัฒนาเช่นนี้ยังไม่มีใน โรงเรียนนอกโครงการ การเข้าโครงการโรงเรียนเพื่อนเด็กนี้ก่อให้เกิดโอกาสให้ผู้ปกครอง ชุมชน ผู้นำ ชุมชน และองค์กรในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็กด้วย จึงทำให้เกิดแนวความคิดรวมกัน ระหว่างโรงเรียนและชุมชน ที่อยากให้มีการพัฒนาเด็กในระดับขั้นที่สูงขึ้น เพื่อต้องการพัฒนา ความแตกต่างระหว่างเด็กที่ได้รับพัฒนาจากโรงเรียนในโครงการเพื่อนเด็กกับเด็กที่อยู่ใน โรงเรียนนอกโครงการ จึงได้มีการเปิดทำการสอนในระดับมัธยมขึ้นมา แต่ต้องเปิดเป็นห้องเรียน สหชาในโรงเรียนบ้านม้า ซึ่งได้รับการอนุมัติจาก ผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัดลำพูน ในการเปิดระดับมัธยมศึกษาครั้งนี้ ปัญหา อุปสรรคในด้านวัสดุอุปกรณ์และห้องเรียนนั้นไม่มี แต่จะเป็นปัญหาในเรื่องการขาดแคลนบุคลากรในการสอน ทางโรงเรียนจึงได้ปรึกษาร่วมกับชุมชนเพื่อหา แนวทางแก้ไขและแนวทางที่ได้ก็สามารถนำไปแก้ปัญหานั้นประสบสำเร็จในการเป็นเด็กดีด้วยการ หนึ่งที่ดีในการจัดกระบวนการเรียนรู้

ข้าพเจ้าขอขอบคุณ ชองค์กร ทั้งของรัฐและเอกชน ชุมชนประกอบไปด้วยกองบัญชาการส่วนตำบลศรีบัวบาน ศูนย์การศึกษาทางไกลโรงเรียน มูลนิธิรักเด็ก ที่สนับสนุนการแก้ไขปัญหา การขาดแคลนบุคลากรและการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ตลอดจนผู้ที่มีส่วนร่วมในการวิจัย ทางอื่นที่ไม่ได้กล่าว

การวิจัยในครั้งนี้ จะมีการนำเอาบทเรียนไปใช้ในระดับตัวอย่างในการแก้ปัญหาการขาดแคลนบุคลากรโดยที่ไม่ต้องพึ่งพาองค์กรของรัฐต่อไป

ขอขอบคุณ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานเขตพื้นที่ไม่โอกาสและ ให้แนวทางที่หลากหลาย ขอขอบคุณสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมืองลำพูน สำนักงาน การประถมศึกษาจังหวัดลำพูนที่สนับสนุนการศึกษาค้นคว้าวิจัยครั้งนี้ด้วยดี

คณะวิจัย

กันยายน 2544

บทคัดย่อ

การทำวิจัยเรื่อง การพัฒนากระบวนการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านศรีบัวบาน มีจุดมุ่งหมายเพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนบุคลากรของโรงเรียนวัดศรีบัวบาน ซึ่งจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้กับนักเรียนและเยาวชนของบ้านศรีบัวบาน

วิธีการทำวิจัย ได้ใช้วิธีการ "ล้อมวงรู้กันม่วนขันได้ก้าน" ร่วมกันกับชุมชน ผู้ปกครอง ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อหาแนวทางในการได้มาซึ่งบุคลากรที่จะมาช่วยพัฒนากระบวนการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม

ผลของการทำวิจัยพบว่า ความเข้มแข็งของชุมชนที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย ทำให้ได้บุคลากรที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมาช่วยในการพัฒนากิจกรรมกระบวนการเรียนการสอนของเยาวชนอย่างต่อเนื่องในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2544

แนวทางในการพัฒนากระบวนการเรียนการสอน จะต้องพิจารณาถึงการดูแลบทเรียนที่ผ่านมา จะต้องมีการประชาสัมพันธ์และติดตามผลอย่างใกล้ชิดในการจัดกระบวนการเรียนการสอนของบุคลากรภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นการสร้างความเข้าใจและร่วมมือกันในการสร้างและพัฒนาหลักสูตรกระบวนการเรียนการสอนของเยาวชนให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียนและชุมชน

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อ	๑
1. บทนำ	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
คำถามหลักของการวิจัย	3
ประโยชน์ที่จะได้รับการวิจัย	3
ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย	4
แผนปฏิบัติการ	4
งบประมาณที่ใช้ในการวิจัย	
กรอบแนวคิดในการวิจัย	5
นิยามศัพท์เฉพาะในการวิจัย	6
2. แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	8
การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ใน พ.ร.บ.การศึกษา พ.ศ.2542	8
การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น	10
พลังของการมีส่วนร่วม	14
3. วิธีดำเนินการวิจัย	16
ขอบเขตของการศึกษา	16
สถานที่ดำเนินการวิจัย	16
กลุ่มคนเป้าหมายและทีมวิจัย	16
แหล่งข้อมูลและวิธีเก็บข้อมูล	17
- ตารางล้อมวงผู้กันม่วนใจได้ก้าน ระยะที่ 2	19
การวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล	23
4. ผลการวิจัย	24
ผลที่เกิดขึ้นตามวัตถุประสงค์	
- การมีส่วนร่วม	29
- การแก้ปัญหาการขาดครู	30
- ภูมิปัญญาท้องถิ่น	30
- การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น	30

	หน้า
5. สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	31
สรุปผลการวิจัย	31
อภิปรายผลการวิจัย	32
ปัญหาอุปสรรคในการวิจัย	
- ระดับบุคคล กลุ่มบุคคล	
- ระดับชุมชน สังคม	
- ระดับนโยบาย	
ข้อเสนอแนะทั้งในเชิงวิจัยและพัฒนา	34
- การเสนอวิธีการเพื่อแก้ปัญหาและอุปสรรค	
- ทางสู่ความสำเร็จและการยอมรับจนนำไปสู่การปฏิบัติจริง	
- ยุทธศาสตร์การพัฒนาที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง	
บรรณานุกรม	36
ภาคผนวก	
- ข้อมูลชุมชน	
- โครงการ	
- สรุปผลการประชุม	
- ภาพกิจกรรม	

บทที่ 1 บทนำ

ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา

การพัฒนาประเทศทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม หรือด้านอื่นๆ จำเป็นต้องอาศัยทรัพยากรมนุษย์เป็นกำลังสำคัญขั้นพื้นฐานที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และการพัฒนา ดังนั้นเพื่อให้การพัฒนาประเทศเป็นไปด้วยดีมีประสิทธิภาพจึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพ โดยอาศัยการศึกษาเป็นเครื่องมือ สำคัญ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2534 : 6)

การจัดการศึกษาของไทยในระยะเวลาที่ผ่านมา ระบบและโครงสร้างทางการศึกษาที่เข้าใจว่าเอื้อต่อการพัฒนาประเทศนั้น แท้ที่จริงเป็นเพียงการผลิตกำลังคนให้กับภาคอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ที่มุ่งสร้างความเจริญเติบโตของภาคเศรษฐกิจนั้น

ศ.ดร. นิธิ เอียวศรีวงศ์ ได้เคยวิพากษ์การศึกษาไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันว่าเป็นเพียงแค่ "เครื่องมือเตรียมคนเข้าสู่โรงงาน" อีกทั้งยังเป็นการศึกษาระบบแพ้คัดออก โดยสามารถแสดงออกได้อย่างเด่นชัดเป็นรูปทึระมัด โดยฐานล่างซึ่งเป็นเด็กเล็กหรือเด็กยากจนถูกคัดออกจากระบบ การศึกษาที่สูงขึ้นไปเป็นลำดับชั้น จนถึงยอดแหลมที่ระมัด ที่มีคนส่วนน้อยที่สามารถไต่เต้าขึ้นไปถึงระดับอุดมศึกษาได้ เด็กที่ถูกคัดออกเหล่านี้ ก็ออกไปเผชิญชะตากรรมซึ่งแวดล้อมด้วยสภาวะอันเลวร้าย ก่อให้เกิดปัญหาดังคมอย่างมากมาย ดังที่ปรากฏเป็นข่าวให้ได้ยินได้ฟังกันอยู่ทุกวัน ที่ร้ายที่สุด เห็นจะแก่การศึกษาที่ทำให้เกิดการละทิ้งชุมชน ละทิ้งถิ่นฐาน การศึกษาไม่สามารถนำไปสร้างฐานของชุมชนท้องถิ่นทั่วประเทศให้มีความเข้มแข็งได้

ในรอบ 5 ปีที่ผ่านมา เด็กไทยจำนวนเกือบ 20 ล้านคน ขาดโอกาสทางการศึกษาต่อ หลังจากจบการศึกษาระดับประถมศึกษา ในความเป็นจริง ชุมชนเคยมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามาเป็นเวลากว่าศตวรรษแล้ว ซึ่งส่วนใหญ่จัดอยู่ในรูปของการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย โดยที่ชุมชนในสังคมไทยได้แก่ บ้าน โรงเรียน วัด โบสถ์ มัสยิด พิพิธภัณฑสถานประกอบการเป็นต้น ได้ถ่ายทอดความรู้อันหลากหลายให้แก่สมาชิกในชุมชน การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือในชุมชนแท้จริง ต่างก็เป็นรากเหง้าขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเอกชน ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายได้กำหนดบทบาทของท้องถิ่นกับการจัดการศึกษา และการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาไปยังสถานศึกษาและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นการคืนอำนาจการจัดการศึกษาแก่สถานศึกษาและชุมชน ซึ่งเมื่อการจัดการศึกษาไปอยู่ในสถานศึกษาแล้ว ก็จะมีคณะกรรมการสถานศึกษา ซึ่งประกอบด้วยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่น ผู้ทรงคุณวุฒิคอย

ช่วยเหลือดูแลคุณภาพมาตรฐาน การพัฒนาโรงเรียนและยังมีคณะกรรมการอีกชุดหนึ่งคอยดูแลมาตรฐาน ภายนอก ส่วนกลางเป็นผู้ดูแล นโยบายการศึกษา วางแผนการศึกษา สนับสนุนงบประมาณการประเมินผลการศึกษา

แนวโน้มใหม่ในการจัดการศึกษาของทั่วโลก ทั้งในด้านปรัชญา เป้าหมายและความเปลี่ยนแปลง อันเป็นแนวโน้มที่กำลังเกิดขึ้นในแวดวงการศึกษาไทยก็เช่นกัน เห็นได้ชัดว่าระบบการศึกษาจะต้องเปลี่ยนแปลงปรับปรุงขนานใหญ่ตั้งแต่แนวคิดโครงสร้างองค์การบริหารจัดการ กระบวนการเรียนการสอน และที่สำคัญที่สุดคือการทำให้นักศึกษาเปลี่ยนมือจากรัฐไปสู่ทุกส่วนของสังคม ทั้งประชาชน ครอบครัวยุวมชน สถาบันทางสังคม องค์กรประชาชน ธุรกิจเอกชน องค์กรสาธารณประโยชน์ และสื่อมวลชน จะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในระดับต่างๆ ตั้งแต่ นโยบาย การดำเนินงาน หลักสูตร รวมถึงการตรวจสอบประเมินคุณภาพการศึกษา

สำหรับประเทศไทย พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542 หมวดที่ 8 อันว่าด้วยทรัพยากรและการลงทุนทางการศึกษา มาตรา 58 (2) ระบุว่า "ให้บุคคล ครอบครัวยุวมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา โดยเป็นผู้จัดและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา บริจาคทรัพย์สินและทรัพยากรอื่นให้แก่สถานศึกษา และมีส่วนร่วมรับภาระค่าใช้จ่ายทางการศึกษาตามความเหมาะสมและความจำเป็น และมาตรา 24(6) ระบุว่า "จัดการเรียนรู้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ"

โรงเรียนวัดศรีบัวบาน ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 1 ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน เป็นโรงเรียนนำร่องปฏิรูปการเรียนรู้ภายใต้แผนงานโรงเรียนเพื่อนเด็ก (Child Friendly school) ได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิริชชีเด็ก (Save the Children) โดยนำยุทธศาสตร์ของโรงเรียนเพื่อนเด็กมาปรับใช้ในการบริหารจัดการและการพัฒนาระบบการเรียนรู้ โดยใช้สิทธิเด็กเป็นฐานเน้นการมีส่วนร่วมของโรงเรียนชุมชนในการจัดการศึกษา ในปี พ.ศ.2541 โรงเรียนวัดศรีบัวบานได้รับเลือกให้เป็นโรงเรียนปฏิรูปการเรียนรู้ดีเด่นของสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดลำพูน และสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ และในปี พ.ศ.2542 ชุมชนบ้านศรีบัวบานเห็นว่านักเรียนในหมู่บ้านควรได้รับการสนับสนุนทางการศึกษาให้มีระดับที่สูงขึ้น ประกอบกับไม่ต้องการให้เยาวชนออกไปเรียนสถาบันการศึกษาที่ห่างไกลจากชุมชน จึงต้องการให้โรงเรียนวัดศรีบัวบานทำการเปิดสอนในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 เพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน และสอดคล้องกับนโยบายทางการศึกษา โดยเน้นให้เยาวชนได้รักถิ่นที่อยู่ชุมชนของตนเอง ในปัจจุบันโรงเรียนยังขาดทั้งบุคลากรและงบประมาณที่จะใช้ในการจัดการการเรียน

การสอน จากสภาพดังกล่าวจึงก่อให้เกิดความร่วมมือในการพัฒนากระบวนการการเรียนรู้ของเยาวชนในชั้นมัธยมศึกษาและโรงเรียนขึ้น จึงเห็นควรที่จะมีการศึกษากระบวนการต่างๆในการพัฒนาการเรียนรู้ของเยาวชนในชั้นมัธยมศึกษาเพื่อนำไปสู่แนวทางการเรียนรู้และพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น สามารถสนองความต้องการของชุมชนและสอดคล้องกับนโยบายทางการศึกษาเพื่อให้ นักเรียนได้มีวิธีการเรียนรู้ที่หลากหลาย เปิดกว้าง ประพฤติตนเป็นคนดี และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบความสัมพันธ์และกระบวนการจัดการเรียนรู้ร่วมกันของโรงเรียน และองค์กรชุมชน
2. เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมของเยาวชน โรงเรียน และองค์กรชุมชน
3. เพื่อจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของทุกฝ่าย และให้ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ที่สำคัญ

คำถามหลักของการวิจัย

การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนโดยความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ชุมชน และองค์กรชุมชนเป็นอย่างไร

ประโยชน์ที่จะได้รับการวิจัย

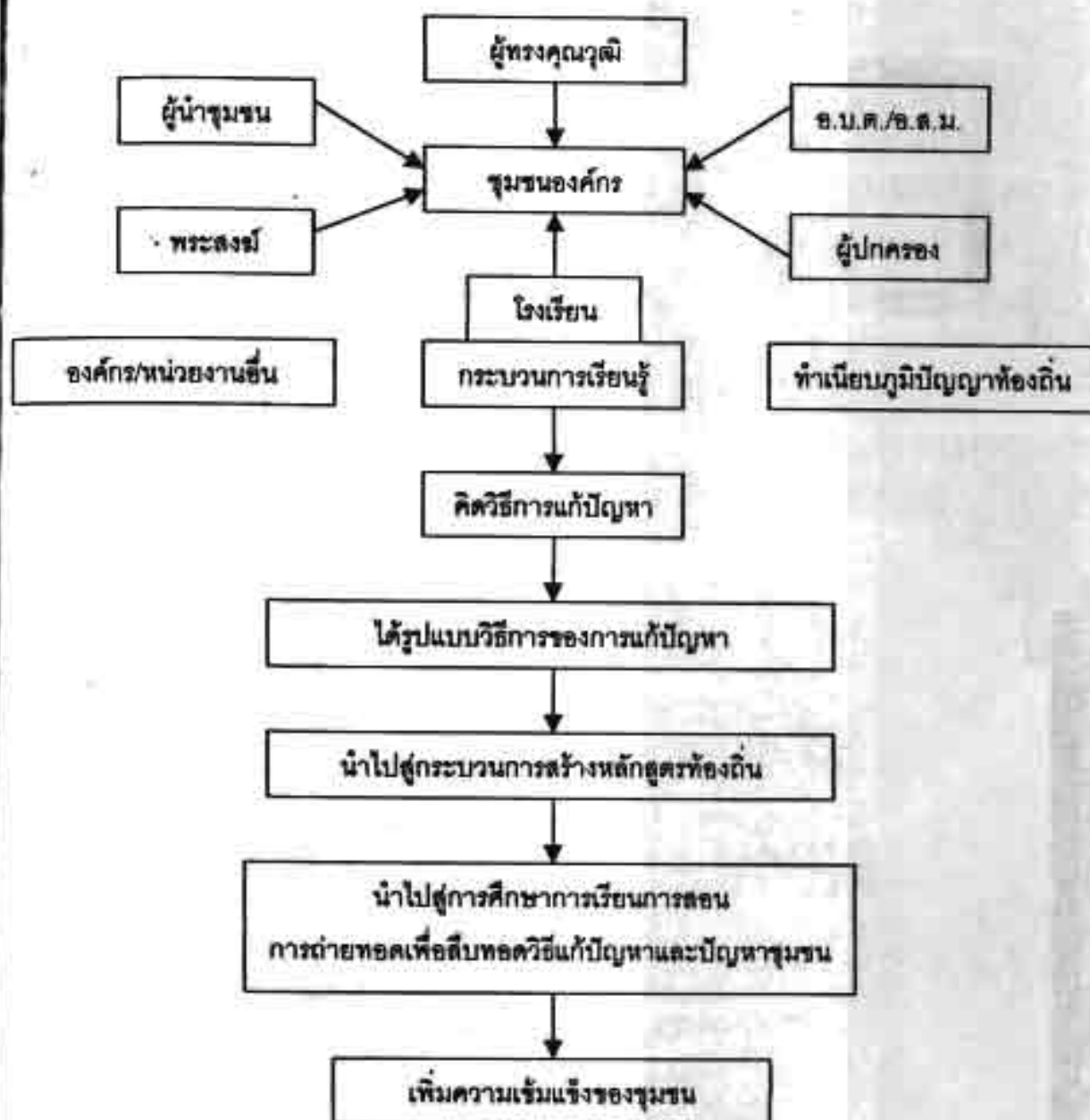
1. ได้ข้อมูลเบื้องต้นสภาพทั่วไปของการจัดระบบการเรียนการสอนของโรงเรียน และองค์กรชุมชน
2. ได้ทีมคณะทำงานระหว่างโรงเรียนและองค์กรชุมชน พร้อมทั้งได้แผนการจัดเวทีเสวนา
3. ได้แผนการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของเยาวชน
4. ได้พิพจน์กันที่ท้องถิ่นที่เป็นแหล่งรวมวิถีดุอุปกรณที่เป็นเทคโนโลยีชาวบ้าน
5. ได้รูปแบบการพัฒนาความร่วมมือระหว่างองค์กรชุมชนและโรงเรียนในการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับเยาวชน
6. ได้หลักสูตรท้องถิ่นเพื่อนำไปปรับใช้ ในการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน

1 เมษายน 2544 ถึง 30 กันยายน 2544

แผนการดำเนินงาน ตั้งแต่ 1 เมษายน ถึง 30 กันยายน 2544

[illegible]

กรอบแนวคิดในการวิจัย

นิยามศัพท์เฉพาะในการวิจัย

1. การมีส่วนร่วม คือ

การที่ผู้นำชุมชน ผู้ทรงคุณวุฒิ พระสงฆ์ อ.บ.ค./อ.ส.ม. ผู้ปกครอง คณะครูในโรงเรียน และองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ทั้งภาครัฐและเอกชน มาร่วมกันวางแผนดำเนินงาน เพื่อสร้างความสัมพันธ์ของทุกฝ่ายที่จะเข้าร่วมกิจกรรมในกรพัฒนาระบบการเรียนรู้อย่างยั่งยืน

2. หลักสูตรระดับท้องถิ่น หมายถึง

ประสบการณ์ทั้งหมดที่โรงเรียนจัดขึ้นทั้งในและนอกห้องเรียน เพื่อพัฒนาให้นักเรียนมีความสมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข โดยพยายามใช้ทรัพยากรท้องถิ่น แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้บนพื้นฐานของสภาพชีวิต เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมที่แท้จริง ตลอดจนมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตน

3. ภูมิปัญญาไทย หมายถึง

องค์ความรู้ในด้านต่างๆ ของการดำรงชีวิตของคนไทยที่เกิดจากการสะสมประสบการณ์ ทั้งทางตรงและทางอ้อม ประกอบกับแนวความคิดวิเคราะห์ในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ของตนเอง จนเกิดหลอมตัวเป็นแนวคิดในการแก้ไขปัญหาที่เป็นลักษณะของตนเอง ที่สามารถพัฒนาความรู้ดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับกาลสมัย ในการแก้ปัญหาของการดำรงชีวิต (เสรีพงศ์พิศ)

สถานศึกษาสามารถจัดเนื้อหาวิชาเกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาไทย หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ในหลักสูตรการเรียนการสอน เช่น

1.1 วิชาด้านการเกษตร การฝึกการเพาะปลูกผักสวนครัว การเลี้ยงปลา เพื่อเป็นอาหาร เป็นการส่งเสริมทางด้านอาชีพการเกษตร

1.2 วิชาด้านคุณธรรมจริยธรรม การจัดการเรียนการสอนในวิชา พุทธศาสนา และ ส.ส.น. (สร้างเสริมลักษณะนิสัย) เกี่ยวกับเรื่อง พุทธประวัติ ศาสนา ศิลธรรม จริยธรรม การศึกษาประวัติประเทศไทย ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และบุคคลสำคัญของชาติ เป็นต้น

1.3 วิชาด้านขนบธรรมเนียมประเพณีไทย การจัดกิจกรรมเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีของไทย เช่น การจัดกิจกรรมจรรโลงไว้ในพุทธศาสนา วันสำคัญของศาสนา เช่น เวียนเทียนในวันสำคัญทางศาสนา วันมาฆบูชา วันอาสาฬหบูชา การแห่เทียนจำนำพรรษา วันเข้าพรรษา ฯลฯ การละเล่นพื้นบ้านในแต่ละภาค เป็นต้น

1.4 วิชาศิลปะและหัตถกรรม ด้านศิลปะสาขาต่างๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม
ทัศนศิลป์ คีตศิลป์ เป็นต้น ด้านหัตถกรรม คือ งานฝีมือ เย็บ ถัก ปัก ร้อย งานประดิษฐ์ ศิลป
ฝีมือ จักสาน ปั่นด้าย ทอผ้า ปั่นภาชนะ ช่างไม้ การประดิษฐ์ ตุ้ม เคียง ไม้ ฯลฯ

1.5 ด้านภาษาไทยและวรรณกรรม ด้านภาษาไทยและภาษาถิ่น การปรับปรุงการใช้
ภาษาตลอดจนทั้งด้านวรรณกรรมทุกประเภท

1.6 ด้านดนตรี การดนตรีไทย การใช้วัสดุมาทำเป็นเครื่องดนตรี เช่น ขลุ่ยไม้ ระนาดไม้
ฉิม ซอ แคนไม้ กรับ อังกะลุง ฯลฯ

บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้ที่มวิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
2. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
3. พลังการมีส่วนร่วม

1. การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

ตาม พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 หมวดที่ 8 อันว่าด้วยทรัพยากรและการลงทุนทางการศึกษา มาตรา 58(2) ระบุว่า "ให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่น ระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา โดยเป็นผู้จัดและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา บริจาคทรัพย์สินและทรัพยากรอื่นให้แก่สถานศึกษา และมีส่วนร่วมรับภาระค่าใช้จ่ายทางการศึกษาตามความเหมาะสมและความจำเป็น" ส่วนหมวด 4 ที่ว่าด้วยแนวการจัดการศึกษา มาตรา 24(6) ระบุว่า "จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ"

ความหมายการมีส่วนร่วม

การศึกษาเพื่อคนทั้งมวล เป็นการศึกษาของสาธารณะ ที่คนจำนวนมากที่สุดสามารถเข้ามามีส่วนร่วมซึ่งมิได้หมายถึงเข้ามาทำหน้าที่ทดแทนรัฐ หากแต่เข้ามาร่วมกับรัฐ ผนึกกำลังกับรัฐ ในกระบวนการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เรียนรู้จากประสบการณ์และแหล่งเรียนรู้อันหลากหลายนอกห้องเรียน โดยหน่วยงานด้านการศึกษาของรัฐ โรงเรียนและครูจะต้องเปิดใจกว้างต่อการมีส่วนร่วมระดับต่างๆ ตั้งแต่ตัวผู้เรียน ผู้เกี่ยวข้องภายในสถานศึกษา และผู้เกี่ยวข้องภายนอกสถานศึกษา ซึ่งก็คือชุมชน พ่อแม่ผู้ปกครอง สถาบันทางสังคมอื่นๆ ให้มีบทบาทดังนี้

- การมีส่วนร่วมเป็นแหล่งเรียนรู้ การศึกษาตามตำราเรียนแบบเก่า นอกจากจะทำให้ผู้เรียนขาดการมีส่วนร่วมทางสติปัญญาและอารมณ์ เพราะเนื้อหาวิชาการที่ตายตัว ไม่ทำให้ผู้เรียนตื่นตัว รู้สึกสนุก เนื้อหาการเรียนที่ไม่ตอบสนองความแตกต่างหลากหลายของผู้เรียน ทั้งยังเชื่อมโยงกับความเป็นจริงในชีวิตและชุมชน เป็นการตัดขาดกระบวนการถ่ายทอดวิถีชีวิต

ค่านิยม วัฒนธรรมและการเรียนรู้ของคนต่างรุ่นภายในกลุ่มสังคมต่างๆ เป็นการศึกษาที่ถูกต้องว่า "พรากเด็กไปจากชุมชน"

ดังนั้น การเปิดโอกาสให้สังคมและชุมชนมีส่วนร่วมเป็นแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายมีชีวิตชีวาแก่ผู้เรียน จึงเป็นไปได้ตั้งแต่การให้ผู้เรียนออกไปศึกษาหาความรู้โดยตรงจากชุมชน ไปเก็บข้อมูล วิจัย สัมภาษณ์ เรียนรู้ประวัติศาสตร์ชุมชน แบบแผนการผลิต เทคโนโลยีท้องถิ่น วัฒนธรรม ภูมิปัญญา ฯลฯ จากคนเฒ่าคนแก่ ผู้นำชุมชน พ่อค้าแม่ค้า พระสงฆ์ เป็นต้น หรือแต่การให้ผู้เรียนไปศึกษาหรือฝึกงานในสถานประกอบการในชุมชนนั้นๆ เป็นเนื้อหาวิชาชีวิตที่จะเพิ่มทักษะความสามารถในการคิดอย่างรอบด้านและเชื่อมโยง

ประเด็นสำคัญของการมีส่วนร่วมนี้คือ ความเข้าใจอย่างใหม่ที่จะมองให้เห็นถึงศักยภาพและความรู้ที่ชุมชนมีอยู่ว่าเป็นความรู้ที่มีได้ด้อยค่าไปกว่าความรู้ตามตำราจากโลกตะวันตก เพียงแต่ว่าความรู้ที่ชาวบ้านหรือชุมชนมีอยู่นั้นเป็นความรู้จากพื้นฐานการปฏิบัติจริงมากกว่าการคิดวิเคราะห์

- การมีส่วนร่วมบริหารจัดการศึกษา ซึ่งเป็นไปได้ตั้งแต่การที่ชุมชนมีตัวแทน หรือพ่อแม่ผู้ปกครอง องค์กรต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมเป็นคณะกรรมการการศึกษาของโรงเรียน เพื่อดำเนินงานอันอาจได้แก่ การวางแผนนโยบาย ธรรมนูญโรงเรียน การจัดสิ่งแวดล้อมในการเรียนการสอน การบริหารหรือจัดหางบประมาณ การตรวจสอบ ติดตามผลการทำงานตลอดจนการประเมินคุณภาพการศึกษา

ทั้งนี้ สถานศึกษาจะต้องมีวิสัยทัศน์กว้างไกลในการมองเห็นว่า การกระจายอำนาจจัดการศึกษาเช่นนี้ เป็นการลดภาระทั่วทุกด้านของสถานศึกษาและเป็นประโยชน์แก่ทุกฝ่ายคือโรงเรียนได้รับทรัพยากรเพิ่มขึ้น ได้พัฒนาประสิทธิภาพการเรียนการสอนสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ผู้เรียนคือลูกหลานของชุมชนมีความสุขกับการเรียนรู้ ชุมชนได้ร่วมกันพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืนผ่านการศึกษา เป็นการพึ่งพาอาศัยกัน บนพื้นฐานความสัมพันธ์และจิตสำนึกร่วมกัน

- การมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน และการทำกิจกรรม โดยอาจมีพ่อแม่ผู้ปกครอง คนในชุมชน ที่มีความรู้ความสามารถด้านหนึ่งเป็นผู้สอน เป็นวิทยากรเสริมความรู้แก่ผู้เรียน ซึ่งเวลานี้มีหลายโรงเรียนได้ดำเนินการจัดเชิญพ่อแม่ ปราชญ์ชาวบ้านและผู้รู้ในภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาสอนในโรงเรียน หรือนำพาผู้เรียนออกไปเรียนรู้โดยตรง นอกจากนี้ยังพบว่าครู ชาวบ้านหรือชุมชนมีศักยภาพที่จะช่วยโรงเรียนจัดการหลักสูตรท้องถิ่นได้อย่างมีชีวิตชีวา รวมถึงการเข้าร่วมดำเนินงานในกิจกรรมต่างๆ ตั้งแต่งานโรงเรียน นิทรรศการ การบำเพ็ญประโยชน์ ตลอดจนโครงการรณรงค์อันหลากหลาย

2. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

วิธีย ประสิทธิ์วุฒิเวช ได้ให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไว้ว่า เป็นการนำหลักสูตรแกนกลางทั้งเอกสารหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตร ที่พัฒนามาจากส่วนกลาง มาปรับ รยาย หรือเพิ่ม หรือสร้างหลักสูตรย่อยขึ้นมาใหม่ให้เหมาะสมกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ และการอนุรักษ์วัฒนธรรมของท้องถิ่น

เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) หลักสูตรมีจุดเน้นที่สำคัญอยู่ 3 ประการ คือ การจัด การเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการ ส่งเสริมท้องถิ่นพัฒนาหลักสูตร และเน้นการเรียนรู้ที่มีความหมายต่อผู้เรียน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนรายวิชาต่างๆ อย่างหลากหลาย

การพัฒนาหลักสูตรทำได้ 2 ลักษณะ คือ ลักษณะที่ท้องถิ่นจัดทำหลักสูตรหรือรายวิชาขึ้น มาใหม่ หรือลักษณะที่ท้องถิ่นปรับปรุงในรายละเอียดต่างๆ ของหลักสูตรที่มีอยู่เดิมแล้ว ให้ เหมาะสมตรงตามสภาพและความต้องการของท้องถิ่น

สาระสำคัญของหลักสูตรท้องถิ่น

อำนาจ จันทร์แป้น (2532) ได้อธิบายไว้ว่า หากพิจารณาองค์ประกอบในโครงสร้างจาก หลักสูตรท้องถิ่น สามารถพิจารณาได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ของหลักสูตรท้องถิ่น

1. เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจ ความสามารถในการแก้ปัญหา และพัฒนาความเป็นอยู่ ทั้งด้านสภาพเศรษฐกิจ สังคมของตนเอง และท้องถิ่นให้ได้

2. เพื่อให้เกิดความรักและผูกพันกับท้องถิ่น

เนื้อหาสาระ

จากการสำรวจความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ได้มีการจัดกลุ่มสาระของเรื่องราวในท้องถิ่น เป็น 4 กลุ่ม คือ

1. คติ ความคิดความเชื่อ และหลักการที่เป็นพื้นฐานของแหล่งองค์ความรู้ที่เกิดจาก การสั่งสม ถ่ายทอดสืบต่อกันมา

2. ศิลปะ วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี

3. การประกอบอาชีพในแต่ละท้องถิ่นที่ได้พัฒนาให้เหมาะสมกับกาลสมัย

4. แนวความคิด หลักปฏิบัติและเทคโนโลยีสมัยใหม่ ที่ถูกนำมาใช้ในชุมชน ซึ่งเป็นการ กระพบความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

วิธีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

สัจจ อุทรานันท์ (2532) ได้เสนอวิธีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นว่า การพัฒนาหลักสูตร ประถมศึกษาและมัธยมศึกษาให้เข้ากับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น มีวิธี ดำเนินการใน 3 ลักษณะ คือ

1. การปรับหลักสูตรกลางให้เข้ากับหลักสูตรท้องถิ่น เนื่องจากหลักสูตรที่ใช้อยู่ใน ปัจจุบันเป็นหลักสูตรเดียวกันทั่วประเทศ ดังนั้นอาจจะไม่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความ ต้องการของท้องถิ่น กรมวิชาการกระทรวงศึกษาธิการ จึงได้เปิดโอกาสแก่ท้องถิ่นทำการปรับ เนื้อหาสาระของหลักสูตรในบางส่วนให้สอดคล้องกับท้องถิ่น

2. การสร้างหลักสูตรย่อยในระดับท้องถิ่นขึ้นมาเสริมหลักสูตรกลาง สามารถทำได้โดย โรงเรียน กลุ่มโรงเรียน ทำเรื่องเสนอทางจังหวัดให้พิจารณาแล้วนำเสนอต่อกรมวิชาการ เพื่อขอ ความเห็นชอบและเสนออนุมัติต่อไปยังกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อประกาศใช้เป็นหลักสูตรท้องถิ่น ต่อไป

วิธีดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

อำนาจ จันทร์แป้น (2532) ได้เสนอขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ไว้ในรูปแบบของ SPIE model ดังนี้

1. การวิเคราะห์สถานการณ์ (Situation-S) หมายถึง การศึกษาวิเคราะห์สภาพในอดีต สภาพปัจจุบัน และสภาพที่ควรจะเป็นในอนาคต โดยวิเคราะห์สิ่งต่างๆ ต่อไปนี้

1.1 ประสิทธิภาพการศึกษา นโยบาย หลักสูตร แผนการศึกษา งานวิจัย

1.2 สภาพปัญหา ค่านิยม วัฒนธรรม และความต้องการของชุมชน

1.3 ธรรมชาติ เนื้อหาสาระ วิชาความรู้ ความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการและ เทคโนโลยี

1.4 ความรู้เกี่ยวกับผู้เรียนในด้านความต้องการและความสนใจ

1.5 ทฤษฎีการเรียนรู้ ตลอดจนแนวทางการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เอื้อให้ บรรลุวัตถุประสงค์

2. การวางแผนหลักสูตรหรือแผนประสบการณ์ (Planning-P)

2.1 กำหนดหลักสูตรสาขา หมวดวิชา

2.2 กำหนดหลักสูตรรายวิชา

2.2.1 กำหนดลักษณะกระบวนการวิชา

2.2.2 พิจารณาความสมดุลระหว่างทฤษฎีกับปฏิบัติ

2.3 กำหนดหลักสูตรเฉพาะกลุ่มบุคคล เช่น หลักสูตรสำหรับชนกลุ่มน้อย หรือ หลักสูตรสำหรับเด็กเรียนช้า เป็นต้น

2.4 กำหนดแผนการสอน

2.4.1 กำหนดวัตถุประสงค์

2.4.2 คัดเลือกเนื้อหาสาระและการจัดประสบการณ์

2.4.3 กำหนดวิธีการเรียนการสอน สื่อ และแหล่งวิชาการ

2.4.4 กำหนดวิธีการวัดและประเมินผล

2.5 กำหนดแผนการประเมิน

3. การใช้หลักสูตร (Implementation-I)

3.1 การเตรียมและพัฒนาบุคลากร เอกสาร และสื่อประเภทต่างๆ

3.1.1 สร้างความเข้าใจแก่บุคลากรที่เกี่ยวข้องในแนวทางที่กำหนดขึ้น

3.1.2 ฝึกอบรมผู้เกี่ยวข้องให้เกิดทักษะการใช้หลักสูตร

3.1.3 สร้างหรือเตรียมความพร้อมให้แก่ผู้เรียน

3.1.4 เตรียมการนิเทศภายใน

3.2 การปฏิบัติตามแผนที่กำหนด

4. การประเมินผล (Evaluation-E)

4.1 ประเมินแผนหลักสูตรหรือแผนประสบการณ์ทุกแผนตามข้อ (2)

4.2 ประเมินการปฏิบัติตามแผนทุกด้านตาม (3)

4.3 ประเมินความเหมาะสมของสื่อทุกประเภท

4.4 ประเมินผลสัมฤทธิ์

ลักษณะต่างๆ ของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ท้องถิ่นจะมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร ให้สอดคล้องกับความต้องการ หมายถึงหน่วยงานในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนระดับต่างๆ ซึ่งได้แก่ โรงเรียน กลุ่มโรงเรียน อำเภอ จังหวัด เขตการศึกษา กรมต้นสังกัด และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอื่นๆ

หลักสูตรฉบับปรับปรุง เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นได้พัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการในลักษณะต่างๆ ดังนี้คือ

1. การปรับปรุงการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม

ท้องถิ่นสามารถกระทำได้กับทุกกลุ่มประสบการณ์ในหลักสูตรประถมศึกษา โดยไม่ทำให้จุดประสงค์ เนื้อหา และคาบเวลาเรียนที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแม่บทเปลี่ยนไป

2. การปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดของเนื้อหา

เป็นการลดหรือเพิ่มรายละเอียดของเนื้อหา จากหัวข้อหรือขอบข่ายที่ระบุไว้ในคำอธิบายของกลุ่มประสบการณ์ ทั้งนี้ต้องไม่ทำให้จุดประสงค์ ขอบข่ายเนื้อหา และคาบเวลาเรียนที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแม่บทเปลี่ยนไป

3. การจัดทำเนื้อหารายวิชา/รายวิชาใหม่

ในกรณีที่พบว่า เนื้อหาที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้นั้นไม่ปรากฏในหลักสูตร โดยเฉพาะในกลุ่มภาระงานและพื้นฐานอาชีพ และกลุ่มประสบการณ์พิเศษ ซึ่งต้องไม่ทำให้ จุดประสงค์ขอบข่ายเนื้อหา และคาบเวลาเรียนที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแม่บทเปลี่ยนไป

4. การพัฒนาสื่อการเรียนการสอน

เป็นการปรับปรุง เลือกใช้สื่อการเรียนการสอนต่างๆ ที่มีอยู่ให้เหมาะสมสอดคล้อง กับจุดประสงค์ เนื้อหา และสภาพท้องถิ่น

5. การทำสื่อการเรียนการสอนเพิ่มเติม

เป็นการจัดทำหนังสือเรียน คู่มือครู หนังสือเสริมประสบการณ์ หรือแบบฝึกหัดต่างๆ และเอกสารประกอบการเรียนการสอนอื่นๆ ที่ใช้ประกอบการจัดการเรียนการสอน กลุ่ม ประสบการณ์ต่างๆ โดยเหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่น ทั้งนี้การเรียนการสอนที่ท้องถิ่นจะพัฒนา ขึ้นมาใหม่นี้ อาจใช้คำอธิบายรายวิชาที่มีอยู่แล้วหรือเพิ่มขึ้นมาใหม่ก็ได้

จุดเน้นของหลักสูตรระดับท้องถิ่น

ทิมมัย สิละแก้ว (2540, 109) หลักสูตรระดับท้องถิ่น มีจุดเน้นที่สำคัญ 3 ประการ คือ

1. สาระความรู้อันเป็นเรื่องราวของท้องถิ่นที่จะกำหนดให้นักเรียนได้เรียนรู้ ควรมี ปริมาณมากและเจาะลึกเพียงพอที่จะช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเป็นอย่างดี จนสามารถ พัฒนา แก้ปัญหาพัฒนาคุณภาพชีวิต อาชีพ เศรษฐกิจ สังคมของตนเองและท้องถิ่นได้เป็น อย่างดี

2. กระบวนการเรียนการสอน เปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีประสบการณ์ตรง ได้เรียนรู้ ชีวิตจริงในท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของท้องถิ่น

3. เน้นการนำเอาทรัพยากรท้องถิ่นมาใช้ในกระบวนการเรียนการสอน

ความสอดคล้องของหลักสูตรท้องถิ่นกับหลักการของการพัฒนาหลักสูตร

หลักสูตรท้องถิ่น สอดคล้องกับหลักการของการพัฒนาหลักสูตร ตามที่ สจ๊วต อุทวานันท์ (2532, หน้า 311) ได้เรียบเรียงไว้ดังนี้

1. ตามหลักการของหลักสูตรนั้น หลักสูตรที่สร้างขึ้นจำเป็นจะต้องมีความสอดคล้องกับ สภาพปัญหาและสนองความต้องการของสังคมที่ใช้หลักสูตรนั้นๆ โดยเหตุนี้หากหลักสูตรที่ สร้างขึ้นมีจุดมุ่งหมายสำหรับใช้ในชุมชนแห่งใดแห่งหนึ่งโดยเฉพาะ ก็ย่อมจะสามารถสนองตอบต่อ ความต้องการของสังคมได้มากที่สุด

2. ในการพัฒนาหลักสูตรได้มีการยอมรับความสำคัญของผู้ใช้หลักสูตรเป็นอย่างมาก และได้มีการยอมรับว่าสมควรจะให้ผู้ใช้หลักสูตรมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรด้วย ในทาง

ปฏิบัติหากหลักสูตรได้พัฒนาขึ้นมา เพื่อใช้ในระดับชุมชน ไม่กว้างขวางมากนัก ก็ย่อมจะสามารถเปิดโอกาสให้ผู้ให้หลักสูตรได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรได้

3. พลังของการมีส่วนร่วม

ศักยภาพของชุมชนซึ่งนอกจากจะมีทุนทางทรัพยากรเหลืออยู่แล้ว ยังมี "ทุนทางวัฒนธรรม" หรือภูมิปัญญาที่รวมถึงบุคลากร ปราชญ์ท้องถิ่น ชนบประเพณี ความเชื่อ วิถีการทํานาน ฯลฯ ในส่วนชุมชนเมืองเองก็ยังมี "ทุนทางสังคม" ที่คนไทยมีลักษณะประนีประนอม มีศาสนาพุทธเป็นเครื่องนำทางชีวิต มีสถาบันกษัตริย์เป็นที่ยึดเหนี่ยว เป็นต้น ทำให้ชุมชนและสังคมไทยมีความยืดหยุ่นต่อปัญหาได้พอสมควร สามารถปรับเปลี่ยนและพัฒนาได้

มีตัวอย่างมากมายที่แสดงถึงพลังการแก้ปัญหาและพลังการมีส่วนร่วมจัดการศึกษา การแสวงหาทางเลือกใหม่ๆ อาทิ

- สมาคมฟื้นฟูหมู่บ้านชนบทสงขลา มีสมาชิกเป็นครูซึ่งรวมกลุ่มกันพัฒนาแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อชุมชน ครูเหล่านี้มีบทบาทในการประสานการเรียนรู้ของเด็กกับชาวบ้าน เข้าด้วยกัน จัดกิจกรรมในชุมชนพัฒนาชุมชน และประสานการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของชุมชนนอกโรงเรียน โดยการไปศึกษาดูงาน มีนักเรียน ครู ชาวบ้าน เข้าร่วมด้วยเสมอ

- การรวมกลุ่มจัดเรื่องสิ่งแวดล้อม โดยเสนอทางเลือกที่ไม่ทำลายธรรมชาติทดแทนการล่าสัตว์และการตัดไม้เพื่อขยายการทำไร่ ในอำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา อำเภอสาธิต จังหวัดนครศรีธรรมราช มีโรงเรียน กลุ่มชาวบ้านหน่วยราชการ ภาคเอกชนเข้าร่วมอย่างกว้างขวาง

- เครือข่ายเกษตรกรรมผสมผสานภาคใต้ มีครูและโรงเรียนเป็นผู้ประสานการจัดการ (facilitator) ไม่เพียงแต่ชาวบ้านจะมีรายได้และทางเลือกเพิ่มขึ้น เด็กและเยาวชนยังมีแหล่งเรียนรู้และประสบการณ์เพิ่มขึ้น

- ชมรมลุ่มไทรสีสาร ซึ่งเห็นคุณค่าการพึ่งพาอาศัยแบบเครือญาติขึ้นมาโดยประยุตต์ ประเพณี วัฒนธรรมดั้งเดิมเข้ากับการพัฒนาชุมชน เผยแพร่แนวคิดกินอยู่พอดีไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

- ศูนย์อับปาง อ.ภูคบาง จ.สกลนคร เป็นศูนย์กลางเครือข่ายหมู่บ้าน 46 หมู่บ้านรอบ ภูพาน ทำหน้าที่ประสานการจัดการเรียนรู้ในชุมชนโดยประสานกับโรงเรียนและองค์กรภายนอกในเรื่องวรรณกรรม การพัฒนาพันธุ์พืช อุตสาหกรรมชุมชนด้านการแปรรูปสมุนไพร กองทุนพื้นบ้าน และการจัดการศึกษาในชื่อโครงการ "เด็กรักถิ่น" เป็นต้น

- ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง อ.ฉวาง จ.นครศรีธรรมราช เป็นการรวมตัวของเกษตรกรชาวสวน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งในเรื่องการเกษตร เศรษฐกิจ การเมือง ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม การติดตามชาวสวนบ้านเมืองและการรวบรวมปัญหา ความต้องการของชุมชนขึ้นเป็นองค์ความรู้ นอกจากนี้ ยังประสานจัดหาความรู้และศึกษาให้ตรงกับความต้องการของชุมชนรวมถึงการสนับสนุนให้คนในชุมชนได้เล่าเรียนในระบบโรงเรียน

- ชุมชนวนเกษตร อ.สนามชัยเขต จ.ฉะเชิงเทรา ของผู้ใหญ่บุญฤทธิ์ ซึ่งจัดการด้านสมุนไพร วนเกษตรและสิ่งแวดล้อมโดยร่วมมือกับโรงเรียนต่างๆ ทั้งในและนอกจังหวัด มีการนำเด็กๆ ไปเรียนรู้เรื่องธรรมชาติที่เชื่อมโยงไปสู่การใช้ปัญญาในการดำเนินชีวิตอย่างเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ทั้งในรูปแบบค่ายหรือกิจกรรมวันหยุด ตลอดจนการใช้ศิลปะและธรรมชาติแวดล้อมเป็นสื่อการเรียนรู้

- ครูชน ออดแก้ว กับโรงเรียนน้ำขาว อ.ฉะนะ จ.สงขลา ที่เน้นจัดการศึกษาในโรงเรียน โดยบูรณาการสู่ชุมชนและครอบครัว โดยรูปแบบกลุ่มชมรมทรัพย์ ซึ่งปัจจุบันขยายไป 22 จังหวัด/ร้อยกว่ากลุ่ม โดยให้ชาวบ้านเป็นครูและร่วมจัดการศึกษาภายในโรงเรียน เพื่อให้ ลูกหลานของชุมชนได้รับความรู้ทักษะที่ไม่แปลกแยกจากชุมชนรวมถึงการจัดตั้งเครือข่าย "ครูเพื่อเด็กและชุมชน" ขึ้นเพื่อพัฒนาครูและบุคลากรการศึกษาไปพร้อมกัน

บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เลือกใช้วิธีปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยเชื่อว่าเป็นกระบวนการทำวิจัยที่ควบคู่ไปพร้อมกับการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาได้เป็นอย่างดี อีกทั้งกระบวนการแผนผลลัพธ์จาก PAR นั้นเป็นกลุ่มเป้าหมาย เพราะกลุ่มเป้าหมายต้องเข้ามามีส่วนร่วมกับทีมวิจัยตลอดเวลากว่ากระบวนการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และนำผลการวิจัยนั้นไปใช้ เพื่อปรับปรุงพัฒนาตนเอง ดังนั้น PAR จึงเป็นกระบวนการที่เหมาะสมในการพัฒนาระบบการเรียนรู้ของเยาวชนอย่างมีส่วนร่วม

ขอบเขตของการศึกษา

การพัฒนาระบบการเรียนรู้ของเยาวชนในโรงเรียนวัดศรีบัวบาน ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

สถานที่ดำเนินการวิจัย

โรงเรียนวัดศรีบัวบาน หมู่ 1 ต.ศรีบัวบาน อ.เมือง จ.ลำพูน

กลุ่มคนเป้าหมาย

นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 25 คน

ทีมวิจัย

1. นางนิตยา เนตรศักดิ์เกษม
2. นางสาวฐิติ สุกวาทิช
3. นางสุณี วงศ์มณี
4. นางสาววาณี สุวรรณมงคล
5. นางบุญศรี ไนโชติ
6. นายมานพ ป่วงคะเล
7. นายศิววรรณ ไนโชติ
8. นายวิชัย คำปันนา
9. นายเมืองไทย สุโขติ
10. นายมนตรี ชันนารัตน์

11. นายอิทธิฤทธิ์ อภิสุภรักษ์
12. นางนงนุช สุนิลหงษ์
13. นางจุฑาลักษณ์ ศรีวิชัย
14. นางพิพัฒน์ ชายลัก
15. นายสุทัศน์ คำปันนา
16. พระสิริชัย จักขุธรา
17. พระทอง วงษาอะ

แหล่งข้อมูลและวิธีการเก็บข้อมูล

ประเภทข้อมูล

1. ศึกษาปัญหาของกลุ่มเป้าหมาย โดยคณะครู นักเรียน ชุมชน และผู้เกี่ยวข้อง (Stake Holder) ร่วมกันสืบค้นปัญหาในโรงเรียนวัดศรีบัวบาน โดยการพูดคุยสนทนาแลกเปลี่ยนประสบการณ์ สังเกต สัมภาษณ์ และสอบถาม โดยเปิดเวที "ล้อมวงผู้กันมันจันได้ก้าน" เพื่อช่วยกันสืบค้น และให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนน่าเชื่อถือ เช่น ปัญหาขาดแคลนบุคลากรผู้สอนในโรงเรียน ผู้ปกครองอยากให้บุตรหลานเรียนรู้ในชุมชนก่อนออกไปศึกษาต่อในเมือง อยากให้เยาวชนมีความคิดความอ่านที่กว้างไกลและปรับตัวอยู่ในสังคมโลกภายนอกได้ดีกว่านี้
2. นำปัญหาที่ได้มากำหนดเป็นกรอบในการวิจัย มีการสร้างความเข้าใจและให้ทุกคนตระหนักถึงปัญหาและหาแนวทางแก้ไขร่วมกัน
3. สืบค้นหาผู้รู้ในชุมชนมาช่วยทำการสอนเยาวชนในโรงเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
4. โรงเรียนและชุมชนร่วมมือกันวางแผนเพื่อปฏิบัติ
5. อุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ในการบันทึกภาคสนาม เทปบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูป วัสดุ อุปกรณ์ ฯลฯ

วิธีการเก็บข้อมูล

1. รวมกลุ่มสร้างความตระหนัก
 - นัดหมายเวลาพบกัน
 - จัดบรรยากาศให้เป็นกันเองเพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลสบายใจ
 - สามารถแสดงความคิดเห็นได้เต็มที่
2. ร่วมกันวางแผนปฏิบัติตามแผน "ล้อมวงผู้กันมันจันได้ก้าน ระยะที่ 2" ใช้วิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

3. ปฏิบัติงานร่วมกันของฝ่ายต่างๆที่เกี่ยวข้อง (ตามแผน)
4. สรุปประเมินผล (ห้มีวิจัย สังเกตแบบไม่เป็นทางการในการเข้าร่วมกิจกรรม แต่จะใช้วิธีการให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรม สอบถาม สัมภาษณ์ แสดงความคิดเห็น ผลสะท้อนกลับที่ได้จากการประชุมแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร

ตาราง ล้อมวงอุ้งกันม่วนจันได้ก้าน ระยะที่ 2

องค์ ร)	กิจกรรม/ขั้นตอน/ วิธีดำเนินการ (ทำอะไรทำอย่างไร)	ช่วงเวลา (ทำเมื่อใด)	ผู้รับผิดชอบ และผู้ร่วมงาน	ผลที่คาดว่าจะ ได้รับ ในแต่ละกิจกรรม	ตัวชี้วัด (วัดได้อย่างไร)
แนวทาง ดำเนิน ที่ 2 กิจกรรม ป็นทิศ งกัน	1. ล้อมวงอุ้งกันม่วน จัน ได้ ก้าน ระยะที่ 2 2. ทบทวนผลการ ทำงานในระยะ ที่ 1 3. ประชุมหารือ เพื่อวางแผนทาง ในการพัฒนา ของนกเดือน แรกในปีการ ศึกษา 2544	วันอาทิตย์ที่ 12 เดือนเมษายน 2544 เวลา 09.00 น. เป็นต้นไป	ทีมวิจัย ปราชญ์ชาวบ้านและผู้เกี่ยวข้อง	เกิดความเข้าใจใน แนวทางที่จะร่วมกัน ปฏิบัติต่อไปในระบบ นกเดือนแรกของปี การศึกษา 2544 ภาคเรียนที่ 1 ตั้งแต่ เดือนพฤษภาคม - ตุลาคม	ได้แผนปฏิบัติงานใน การพัฒนากระบวนการ การเรียนรู้หกเดือน แรกของภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2544 (ม. - 12) ได้ ตารางจัดการเรียนรู้
บุคคล เป็นครู จ้างประ พในการ การเรียน	1. ประสานความ ร่วมมือ จากผู้ เกี่ยวข้องด้าน การศึกษาทั้ง ภาครัฐและเอกชน เพื่อ สนับสนุนในการ พัฒนากระบวนการ การเรียนรู้ จัดให้มีการไปทัศน ศึกษาในท้องที่ที่มี ปราชญ์ประสบการณ์ สำเร็จในการพัฒนา กระบวนการเรียนรู้ เพื่อแลกเปลี่ยน ประสบการณ์และ แสดงความคิดเห็น แล้วนำมา	ตลอดภาคเรียนที่ 1 ของปีการศึกษา 2544	1. ทีมวิจัยทั้งภาค รัฐและเอกชนให้ การสนับสนุนใน การพัฒนา	1. ทำให้ การ พัฒนาทั้งใน ด้านการเรียนรู้ และการจัดการ	1. ทำให้เยาวชนได้ พัฒนาตนเอง อย่างเต็มศักยภาพ
ปราชญ์ อันได้มี ผลก ประสบ ณ์ กับ ในท้อง	ปราชญ์ อันได้มี ผลก ประสบ ณ์ กับ ในท้อง	วันที่ 5 มิถุนายน ปี การศึกษา 2544	คณะครูและปราชญ์ ชาวบ้าน	ปราชญ์ชาวบ้านศรี บ้านานได้เกิดการ พัฒนาตนเองโดยนำ ประสบการณ์ที่ได้รับ มาประยุกต์ใช้	ปราชญ์ชาวบ้านมี ความกระตือรือร้นใน การร่วมมือในการ พัฒนาเยาวชนใน ท้องถิ่นตน

จุด ใด)	กิจกรรม/ขั้นตอน/ วิธีดำเนินการ (ทำอะไร/ทำอย่างไร)	ช่วงเวลา (ทำเมื่อใด)	ผู้รับผิดชอบ และผู้ร่วมงาน	ผลที่คาดว่าจะได้รับ ในแต่ละกิจกรรม	ตัวชี้วัด (วัดได้อย่างไร)
ปราชญ์ ภูมิปัญญา พัฒนา ชน	ปรับประยุกต์ใช้ใน ท้องถิ่นของตน 1. เพื่อจัดทำ ทำเนียบภูมิ ปัญญาท้องถิ่น (แฟ้มผลงาน) เช่นมูลนิธิรักษ์ เอ. ดี ก มหาวิทยาลัย เชียงใหม่ สภา บัณฑิต ก ฎ เชียงใหม่และ ลำ ป า ง วิทยาลัยเทคนิค และวิทยาลัย เกษตรกรรม ลำพูน ศูนย์ ศึกษานอกโรง เรียน บริษัท จอห์นสัน แชน จอห์นสัน ศูนย์ เทคโนโลยีศิว บานและคน คปจ คน สปอ.ลำพูน	เดือนตุลาคม ปีการศึกษา 2544	คณะครูและปราชญ์ ชาวบ้าน	มีแนวทางการใช้ ประโยชน์จากฐานหรือ มูลตามการดังนี้ ▪ ความคิดพื้น ฐาน ▪ กระบวนการ ทำงาน ▪ กิจกรรม ฯลฯ	มีแฟ้มผลงาน (Portfolio)
ไม่ได้วัด ตัวชี้วัด เทคโนโลยี บ้าน เป็น	คณะครูและชุมชน ร่วมกันจัดทำ อุปกรณ์ที่เป็น เทคโนโลยีชาวบ้าน โดยรวม	ในเดือนเมษายนปี 2544	ทีมวิจัยและชุมชน	ได้วัสดุอุปกรณ์ และ เทคโนโลยีชาวบ้าน รวบรวมไว้ที่ห้อง ประชุม	มีวัสดุอุปกรณ์ที่เป็น เทคโนโลยีเก็บรวบรวม ไว้เป็นอย่างดี รวม

องค์ กร (ร)	กิจกรรม/ขั้นตอน/ วิธีดำเนินการ (ทำอะไรทำอย่างไร)	ช่วงเวลา (ทำเมื่อใด)	ผู้รับผิดชอบ และผู้ร่วมงาน	ผลที่คาดว่าจะได้รับ ในแต่ละกิจกรรม	ตัวชี้วัด (วัดได้อย่างไร)
มีอการ บวนการ กิจวิ กรเรียน รู้ทักษะ เตอร์ กรเรียน ปฏิบัติ ระพื้น การให้ เตอร์ ยารชน ร่วมใน และนำ งในการ ถูกต้อง	ไว้ที่ห้องปฎิมน (พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น) 1. เยาวชนเขียน โครงการเสนอ ทางวิทยาลัย เทคนิคสำห เพื่อขอความ สนับสนุนในการ ใช้สื่อและสถาน ที่สำหรับใช้จะ พาน้องออกไป ค ก ข ว (คอมพิวเตอร์)	ทุกวันเสาร์ - อาทิตย์ ที่ 3 ของเดือน	ทีมวิจัย , เยาวชน และอาจารย์ประจำ ห้องคอมพิวเตอร์		เด็กได้เรียนรู้อย่างมี ประสิทธิภาพและมี ทักษะ
โอกาส สอนได้ ขึ้นผู้ งการจัด าโดย ้ามามี งในการ ศึกษา	1. การขยายเครือ ข่าย จัดเวที (ล้อมวง คู่กันมาก่อนกันได้ก่อน) โดยประชาสัมพันธ ให้ผู้ที่มีความสนใจ รับทราบเพื่อเข้าร่วม เวที ล้อม มวงคู่กัน มาก่อนกันได้ก่อน แสดงความคิดเห็น ร่วมกันเกี่ยวกับแนว ทางการปฏิรูปการ เรียนรู้ตาม	ล้อมวงครั้งที่ 1 ▪ วันอาทิตย์ที่ 3 เดือน มี.ย. 44 ▪ วันอาทิตย์ที่ 8 เดือน ก.ค. 44 ▪ วันอาทิตย์ที่ 5 เดือน ส.ค. 44 ▪ วันอาทิตย์ที่ 2 เดือน ต.ค. 44	ทีมวิจัย , ชุมชน เยาวชน และผู้สนใจ เข้าร่วมเวที	▪ ได้เครือข่าย ▪ ได้ความร่วมมือ ▪ จุดประกาย ความคิด ▪ ได้ความหลากหลายของแนว คิด	▪ จำนวนบุคคลที่ สนใจเข้าร่วม การล้อมวงคู่กัน มาก่อนกันได้ก่อน ▪ นำแนวคิดที่ได้ รับไปปรับใช้ได้ เหมาะสมตาม สภาพของ ท้องถิ่นตน

ในการวิเคราะห์และประมวลผล

ในการวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล ทีมวิจัยนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากเวที "ล้อมวง
ชู้กันม่วนจันได้ก้าน" ระยะที่ 2 ผลการปฏิบัติของผู้เกี่ยวข้อง (Stake Holder) ต่างๆมาวิเคราะห์
เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริงและถูกต้องจัดข้อมูลเป็นหมวดหมู่ คือ

- การมีส่วนร่วม
- การแก้ปัญหาการขาดแคลนครู
- ภูมิปัญญาท้องถิ่น
- การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

บทที่ 4 ผลการศึกษา

จากการที่สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดลำพูน ได้ดำเนินการพัฒนากระบวนการเรียนการสอน สิ่งแวดล้อมศึกษา โดยวิธีกรณีศึกษา ป่าชุมชน มาตั้งแต่ปี 2536 และขยายผลในโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัด ซึ่งโรงเรียนวัดศรีบัวบาน ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากองค์การยูนิเซฟ และกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ได้นำกระบวนการเรียนการสอนดังกล่าวดำเนินการในชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ตั้งแต่ปี 2539 ที่เน้นให้นักเรียนได้เรียนรู้ระบบมีส่วนร่วม ลงมือปฏิบัติ จากการไปสัมผัสชุมชน วิเคราะห์สาเหตุของปัญหา นำเสนอข้อค้นพบต่อชุมชน เลือกทางเลือกในการแก้ปัญหา ทำโครงการแก้ปัญหา ปฏิบัติตามแผน และประเมินผลการดำเนินงาน จนถึงปี 2541 ผลจากการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนดังกล่าว คือ ครูสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนการสอน โดยเน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ นักเรียนเปลี่ยนกระบวนการเรียนรู้จากการท่องจำมาเป็นการลงมือปฏิบัติ สืบค้นข้อมูลความรู้ คิดวิเคราะห์ ประมวลผล ตีร่างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง นำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยการให้ข้อมูล ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหากับนักเรียน และเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งผลที่เกิดจากการพัฒนามีความสอดคล้องกับนโยบายหลายๆ ด้าน เช่น การปฏิรูปการเรียนรู้ นโยบาย 4 ประกัน มาตรฐานการเรียนการสอน ตลอดจนการจัดการเรียนรู้ตามแนว พ.ร.บ.ศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542

โรงเรียนวัดศรีบัวบาน สปอ.เมืองลำพูน เป็นโรงเรียนหนึ่งที่อาจารย์นิธยา เนตรศักดิ์เกษม ครูต้นแบบปี 2542 ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎมนตรี ได้ใช้กระบวนการการเรียนรู้ ภายใต้แผนงานโรงเรียนเพื่อนเด็ก ได้ใช้ยุทธศาสตร์ในการจัดกระบวนการเรียนรู้อย่างหลากหลายในโรงเรียน คือการพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยวิธีกรณีศึกษา ป่าชุมชน การประเมินผลจากสภาพที่แท้จริง การประเมินตนเองของโรงเรียน การจัดทำแบบคลังข้อมูลนักเรียนรายบุคคล สิทธิเด็ก การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม การพัฒนาครู การร่วมมือของผู้เกี่ยวข้อง การนิเทศภายใน การจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพ และบรรยากาศในโรงเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้

โดยเฉพาะการพัฒนารูปแบบการจัดประสบการณ์ การเรียนรู้ในห้องเรียน ได้นำยุทธศาสตร์ต่างๆ เช่นการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและบูรณาการ การมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชน จึงร่วมมือกันวางแผนเพื่อพัฒนาความร่วมมือ ของชุมชนและองค์กรทั้งภายในและภายนอกชุมชน เช่น ผู้ปกครอง, ผู้อำนวยการศูนย์การเกษตรเทคโนโลยีประจำตำบลศรีบัวบาน

พระสงฆ์ คณะกรรมการสถานศึกษา มักทายก เจ้าของกิจการร้านค้า ผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบล แม่บ้าน อาสาสมัครสาธารณสุขมูลฐานประจำหมู่บ้าน จนเกิดเป็น กิจกรรมที่มาจากความต้องการของนักเรียนชั้น ป.5-6 "ชีรดถีบแ่อวแวดบ้าน" (ชีรดจักรยานที่เขว รอบหมู่บ้าน) ทั้งนี้เพื่อไปศึกษาเรียนรู้ตามจุดศึกษาต่างๆ รอบชุมชน ได้แก่ วัด อ่างเก็บน้ำ หุ่นา ป่าชุมชน แปลงเพาะกล้าไม้ โรงไม้หิน ผักพื้นบ้าน เป็นต้น การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ใช้ ฤทธศาสตร์ 8 ขั้นตอน ซึ่งเป็นการเรียนรู้แบบบูรณาการเป็นอย่างดี เด็กนักเรียนได้เรียนรู้ด้วยความสุข โดยมีกระบวนการและผลการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

รูปแบบการสอน "ชีรดถีบแ่อวแวดบ้าน"

วางแผนร่วมกัน

1. แนะนำทักษะในการเรียนรู้ร่วมกัน
2. จัดกลุ่มนักเรียนเป็นกลุ่มย่อยๆ ประมาณ 2-6 คน
3. แนะนำระเบียบของกลุ่ม บทบาทหน้าที่ของสมาชิกในกลุ่ม
4. แจ้งวัตถุประสงค์ของบทเรียนและการทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น จะไปสำรวจมาแล้วจะดำเนินการอย่างไรกับข้อมูลที่ได้สำรวจได้
5. เตรียมสิ่งที่จะต้องนำไปด้วย เช่น ตรวจสอบจักรยานให้อยู่ในสภาพที่ดี เตรียมสิ่งของประเภทสมุดบันทึก ดินสอ ยางลบ กระดาษ ฯลฯ กระเป๋าสะพาย กระติกน้ำ ฯลฯ
6. แนะนำวิธีศึกษา เช่น การเตรียมคำถาม การสังเกต การฟัง คำบรรยายจากผู้รู้และการจดบันทึก
7. อบรมบรรยายผู้ฟัง ผู้พูดที่ดี การกล่าวคำต้อนรับ แสดงความเคารพตั้งใจฟัง สนใจซักถาม การกล่าวคำขอบคุณ
8. ครูดูแลให้ทั่วถึง โดยเฉพาะความปลอดภัย ตรวจสอบเด็กทุกระยะและยาสามัญประจำบ้าน

ผูกพันชุมชน

1. กำหนดหัวเรื่องที่จะเชิญผู้รู้ในชุมชน ให้เหมาะสม แจ้งผู้รู้ในท้องถิ่นทราบล่วงหน้าเพื่อเตรียมการ
2. กำหนดจุดประสงค์ในแต่ละเรื่องให้ชัดเจน
3. พบผู้รู้เพื่อพูดคุยให้เกิดความเข้าใจตรงกัน (เฉพาะอย่างยิ่ง จุดประสงค์การเรียนรู้)
4. หนังสือเชิญเป็นลายลักษณ์อักษรจัดเตรียมเอกสารเรื่องสิ่งของต่างๆ
5. คำตอบแทนของที่ระลึกเล็กๆ น้อยๆ เป็นการแสดงไมตรีจิตวิทยาการ
6. ประชาสัมพันธ์ บันทึกภาพ

ชนได้เรื่อง

(เล่น - เรียน ความหมายเดียวกัน)

เบื้องต้นเด็กเริ่มจากความต้องการเพียงเล่นสนุกสนานเท่านั้น หลังจากนั้นจึงเชื่อมโยงไปสู่กระบวนการหลายวิชาอย่างเป็นธรรมชาติ โดยให้นักเรียนออกไปสำรวจข้อมูล ตามแผนผังการเรียนรู้จุดต่างๆ ในหมู่บ้านแล้วนำข้อมูลมาดำเนินการตามข้อตกลงของกลุ่ม นักเรียนจะตื่นตัวและสนุกสนานที่จะได้เรียนรู้เรื่องใหม่ๆ ที่น่าสนใจอย่างไม่สิ้นสุด จะไม่เบื่อเพราะเห็นการเล่นเป็น การเรียนและการเล่นเป็นการทำงานที่มีคุณค่าเท่ากัน เป็นกิจกรรมที่มีความหมายต่อชีวิต สนุกสนานต่อการเรียนรู้ที่มีความสุขไม่เครียด ไม่เบื่อหน่ายและไม่ทุกข์

เพื่อความรู้

นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมกลุ่ม ทำให้เกิดประสบการณ์ตรง โดยมีกิจกรรมต่างๆ ที่คัดเลือกให้เหมาะสมกับบทเรียน เช่น กิจกรรมเกม เพลง บทบาทสมมุติ สถานการณ์จำลอง การอภิปรายกลุ่มหรือการทำงาน บันทึกข้อมูลโดยใช้แผนผัง รายงาน หนังสือเล่มเล็ก วาดภาพ การคิดโจทย์ปัญหาทางคณิตศาสตร์ เป็นต้น

สู่การวิเคราะห์

จากประสบการณ์การเรียนรู้แล้วให้นักเรียนนำข้อมูล แต่ละกลุ่มร่วมกันพิจารณา ข้อมูลที่ได้มามีส่วนร่วมตรงกันมากน้อยเพียงใด อะไรบ้าง ร่วมกันวิเคราะห์ แสดงความคิดเห็นตลอดจนเกี่ยวกับพฤติกรรมต่างๆ ความสัมพันธ์ในกลุ่ม ตลอดจนความร่วมมือในการทำงานร่วมกันโดยวิเคราะห์ประสบการณ์ที่ได้รับจากความรู้สึกรับรู้และการรับรู้ของผู้เรียน แสดงข้อคิดนี้ได้จากการทำงานกลุ่มให้คนอื่นได้รับรู้ เป็นการถ่ายทอดประสบการณ์การเรียนรู้ของกันและกัน

เหมาะสมสถานการณ์

ข้อมูลที่ปรากฏขึ้นบอกอะไรแก่เราบ้าง นักเรียนสรุปรวบรวมความคิดให้เป็นหมวดหมู่ โดยครูกระตุ้นให้แนวทางในการหาข้อสรุป นำข้อสรุปที่ค้นพบจากเนื้อหาวิชาที่เรียนไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมให้เข้ากับตนเอง ประยุกต์ใช้ให้เข้ากับผู้อื่น ประยุกต์ใช้เพื่อแก้ปัญหาและสร้างสรรค์สิ่งที่เกิดประโยชน์ต่อสังคม ชุมชนและการดำรงชีวิตประจำวัน

ผ่านการเรียนรู้

นำสิ่งที่ได้จากการเรียนรู้ในหมู่บ้านของเรา เราน่าจะดำเนินการในเรื่องใด ทำไมต้องทำ ถ้าดำเนินการน่าจะเป็นผลดีและผลเสียอย่างไรบ้าง มีอะไรที่ควรพิจารณาเพิ่มเติมอีกร่วมกัน พิจารณาวามีวิธีการ แนวทางแก้ไข ปัญหานั้นได้อย่างไร (จึงทำเป็นโครงการ) จึงต้องมีทักษะในการบริหารจัดการ การเป็นผู้นำ การแก้ปัญหา มนุษย์สัมพันธ์ นักเรียนได้ฝึกฝนการทำงานอภิปรายซักถาม ช่วยเหลือแลกเปลี่ยน ให้ความร่วมมือซึ่งกันและกัน สะท้อนให้เห็นสภาพชีวิตจริง

สู่การพัฒนา

เชิญชุมชน ผู้รู้ในท้องถิ่น มาสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับนักเรียนรายงานผลการเรียนรู้ ชุมชนและนักเรียนมีส่วนร่วมในการพัฒนา โดยสะท้อนให้เห็นถึงความรัก และความภาคภูมิใจใน ชุมชนของตน ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ พึ่งตนเองได้ นำความเจริญมาสู่ชุมชน

มีการประเมินเพื่อพัฒนาในด้านต่างๆของนักเรียนทั้งของกลุ่ม ผลการทำงาน ความ ตามักดี คุณธรรม (ค่านิยม) ประเมินความสัมพันธ์ของกลุ่ม ประเมินตนเอง เด็กเข้าใจปัญหาซึ่ง กันและกัน เพื่อพัฒนาการเรียนรู้และจัดประสบการณ์ การเรียนรู้ให้แก่นักเรียน และนักเรียนก็ ประเมินครูด้วยโดยให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการประเมินผลและให้ชุมชนมีส่วนร่วมด้วย

กระบวนการ	ผลการจัดการเรียนรู้
1. วางแผนร่วมกัน	นักเรียนสามารถวางแผนการทำงานได้เป็นอย่างดีเป็นระบบ
2. ผูกพันชุมชน	นักเรียนได้เรียนรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนมีส่วนร่วมในการ จัดการเรียนรู้ และมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อโรงเรียน
3. ชนได้เรื่อง	นักเรียนได้เรียนรู้อย่างสนุกสนาน ครูเชื่อมโยงความรู้
4. เพื่อความรู้	นักเรียนได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง โดยวิธีหลากหลาย
5. สู่การวิเคราะห์	มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ครู-นักเรียน, นักเรียน-นักเรียน
6. เหมาะสถานการณ์	นักเรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน
7. ผ่านการเรียนรู้	นักเรียนร่วมกันเสนอปัญหาต่อชุมชนและพิจารณาแก้ไข
8. สู่การพัฒนา	นักเรียนและชุมชนร่วมกันแก้ปัญหาเพื่อพัฒนาชุมชน

กิจกรรมชีวิตดีที่บ้าน ของนักเรียนชั้น ป.5-6 ได้ดำเนินการเรื่อยมา มีนักเรียนชั้น ป.4, 3, 2, 1 และอนุบาล มีความต้องการอยากเรียนแบบชั้น ป.5-6 เช่นเดียวกัน ครูผู้สอนใน ระดับต่างๆ จึงได้ช่วยกันขยายรูปแบบกิจกรรม ชีวิตดีที่บ้าน ลงสู่ชั้น ป.4 จัด รูปแบบการจัดการเรียนรู้ โดยใช้กิจกรรม "ดีที่บ้าน" (เดินเที่ยวรอบหมู่บ้าน) ให้ชั้น ป.1-3 กิจกรรม "แอ่วบ้าน ผ่อเอือน" ให้ชั้นอนุบาล 1-2 (เยี่ยมดูบ้านเรือน) แอ่วบ้านผ่อเอือน ใน ระดับชั้นมัธยมศึกษา หลังจากขยายเครือข่ายลงสู่ชั้นเรียนแล้ว ยังได้มีโอกาสนำเสนอให้กับ เครือข่ายนอกโรงเรียน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับทราบ เพื่อให้แนวคิดในการประยุกต์ใช้กับ สภาพท้องถิ่น ทำให้โรงเรียนวัดศรีวิมานได้รับเลือกเป็นโรงเรียนปฏิบัติการเรียนรู้ดีเด่น ของ สปจ.ลำพูนและสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ในปี 2542 และครูผู้สอนใน โรงเรียนได้รับเลือกเป็นครูต้นแบบปี 2542

ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในโรงเรียนวัดศรีบัวบาน เป็นรูปแบบที่ครูทุกคนและชุมชนได้มีส่วนร่วมกันพัฒนาเกิดความภาคภูมิใจ ทั้งนี้เนื่องจากผลที่ได้เกิดกับนักเรียนและลูกหลานของตนเอง เพื่อเป็นการต่อยอดในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของโรงเรียนวัดศรีบัวบาน ชุมชนและโรงเรียนจึงร่วมกันคิดที่จะพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนหมู่บ้านศรีบัวบาน เพราะโรงเรียนมีปัญหาในการขาดแคลนครู ชุมชนจึงอาสาที่จะช่วยกันสืบค้นหาผู้ช่วยสอนให้กับนักเรียนในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนวัดศรีบัวบาน จากการดำเนินงานร่วมกันระหว่างชุมชนและโรงเรียนวัดศรีบัวบาน ทำให้เกิดผลดังนี้

การมีส่วนร่วม เกิดการเรียนรู้ของทีมวิจัยและผู้เกี่ยวข้องอย่างแท้จริง ต้องมีความสัมพันธ์กัน มีการปรึกษากันถึงร่วมกัน มีโครงการ บัณฑิต หรือการกำหนดให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งทำตาม มีความสัมพันธ์อันดีกับคณะครู นักเรียน และชุมชน จึงเป็นไปในทางเสมอภาค หรือใช้อำนาจน้อยที่สุด และแสดงความคิดเห็นร่วมกันเพื่อสร้างความเข้าใจในเป้าหมายเดียวกัน

- ทำให้โรงเรียนและชุมชนเป็นแหล่งวิทยาการของนักเรียน ช่วยกันเสริมสร้างมิตรภาพและการมีส่วนร่วมได้เป็นอย่างมาก มีการสืบค้น ค้นหาแหล่งวิทยาการที่เหมาะสมกับชุมชน เช่น แปลงสาธิตการเกษตรในชุมชน การจัดภูมิทัศน์ของหมู่บ้านศรีบัวบาน โครงการกำจัดขยะของโรงเรียนและชุมชน พิพิธภัณฑสถานในท้องถิ่น ศูนย์ฝึกพื้นบ้าน ฯลฯ

- ครูและชุมชน มีการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนด้วยวิธีการเฉพาะตัวของครูแต่ละคน อย่างเป็นธรรมชาติ เป็นเครือญาติ เป็นความสัมพันธ์แนบแน่นและไม่เป็นทางการ จึงให้ผลดีกว่าแบบเป็นทางการ มีการร่วมกิจกรรมทางสังคม วิถีวัฒนธรรมประเพณี และด้านอื่นๆ แล้วนำเอาการพัฒนาการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมมาโยงในการดำเนินงานให้ได้ผลอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน เกิดเครือข่ายในการทำงาน มีการประสานสัมพันธ์กันในชุมชน ทำให้ได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนอย่างต่อเนื่อง มีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความเข้าใจอันดีต่อการมีส่วนร่วมอย่างสมัครใจ สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน

กระบวนการจัดการ

- 1) ประชุมวางแผนสร้างความตระหนักในการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย
- 2) สืบค้นสิ่งที่ดีและสิ่งที่ต้องพัฒนา โดยการวิเคราะห์ข้อมูลของชุมชนตามสภาพจริง
- 3) หาแนวทางร่วมกันที่จะพัฒนาหรือแก้ปัญหาโดยให้เวที "ล้อมวงคุยกันจนวันได้กาน"
- 4) นำสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ไปฝึกปฏิบัติ

5) ทรูปบทเรียนร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การพัฒนา

การแก้ปัญหาการขาดแคลนครู ผู้สอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียน โรงเรียนและคณะกรรมการสถานศึกษาเข้าร่วมดำเนินงานในการพัฒนาโรงเรียนและร่วมจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยร่วมกันสืบค้นหาข้อมูลในเวที "ล้อมวงผู้ถิ่นม่วนจ๋านได้ก๋าน" จากการอภิปรายและแสดงข้อคิดเห็น ชักถาม เพื่อร่วมดำเนินการในการเชื่อมโยงไปถึงบุคคลที่ เกี่ยวข้อง แล้วขอความร่วมมือในการปฏิบัติ โดยมีครู นักเรียนในโรงเรียนร่วมปฏิบัติและ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยเน้นการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาเรียนรู้และประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หลังจากสืบค้นหาข้อมูลร่วมกันจากเวที "ล้อมวงผู้ถิ่นม่วนจ๋านได้ก๋าน" ทำให้โรงเรียนได้ทำเนียบภูมิปัญญาท้องถิ่นหมู่บ้านศรีบัวบาน อย่างหลากหลาย (ตามตาราง ทำเนียบภูมิปัญญาท้องถิ่นในภาคผนวก) ทำให้ผู้รู้ในชุมชน (ภูมิปัญญาท้องถิ่น) สามารถเข้ามา ร่วมถ่ายทอดวิชาความรู้ให้กับนักเรียนทั้งที่บ้านและโรงเรียน โดยเฉพาะในวิชาชีพ (งานเลือก, งานเสริม) ตามหลักสูตร หลายวิชาหลายแขนง เช่น งานด้านการเกษตร งานไม้ งานใบตอง งานผ้า การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากพืช การทำผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพ อาหารพื้นเมือง การจัดการ ด้านสหกรณ์ การรวมกลุ่ม ฯลฯ

บุคคลเหล่านี้เป็นที่ยอมรับกันในกลุ่มว่าเป็นครูของชุมชน ทำให้เกิดความภาคภูมิใจ ในตนเอง มีความกระตือรือร้นที่จะพัฒนาตนเองให้มีความเชี่ยวชาญในการถ่ายทอดความรู้ และ อยากไปศึกษาหาความรู้จากแหล่งความรู้อื่นนอกชุมชน เพื่อจะได้นำความรู้มาถ่ายทอดให้กับ ลูกหลาน และมีความสุขที่ได้ถ่ายทอดความรู้ให้กับเยาวชนในท้องถิ่นของตนเอง ทำให้การเรียนรู้ มีความหมายต่อนักเรียน เกิดการเรียนรู้ได้ดีด้วยการปฏิบัติจริง นักเรียนมีคุณภาพเป็นคนดี คน เก่ง คิดกว้าง คิดไกล ปรับตัวได้อย่างเป็นสุข และปรับตัวได้ดีในสถานการณ์ต่างๆ

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น หลักสูตรที่เกิดขึ้นจากชุมชนในท้องถิ่น ร่วมมือกันสร้างขึ้น โดยมุ่งเน้นในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน หรือแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน เนื้อหาสาระของหลักสูตรเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยตรง และทุกคนในชุมชนลง ความเห็นร่วมกันว่า การเรียนรู้ตามแนวดังกล่าวจะสามารถช่วยให้ชุมชนพัฒนาตนเองได้ สำหรับ กระบวนการในการถ่ายทอดความรู้ต่างๆ เป็นหน้าที่ของทุกฝ่ายในชุมชนที่จะมีส่วนร่วม และสนอง ความต้องการของชุมชนและสอดคล้องกับชุมชนอย่างแท้จริง

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษารูปแบบความเข้มข้นและกระบวนการจัดการเรียนรู้ร่วมกันของโรงเรียนและองค์กรชุมชน 2) เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมของเยาวชน โรงเรียนและองค์กรชุมชน 3) เพื่อจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของทุกฝ่าย และให้ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ที่สำคัญ

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ

7. บุคลากรในโรงเรียนวัดศรีบัวบาน อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน ประกอบด้วย คณะครู 4 คน นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นจำนวน 25 คน รวมทั้งสิ้น 29 คน

8. บุคลากรในชุมชนประกอบด้วย พระภิกษุ 2 รูป ผู้นำชุมชน/กรรมการสถานศึกษา 1 คน ผู้ทรงคุณวุฒิ 4 ท่าน อบต. 2 คน อสม. 1 คน แม่บ้าน 2 คน ผู้ปกครองนักเรียน 1 คน รวม 17 คน

การจัดเก็บข้อมูล ร่วมกันสืบค้นหาปัญหาโดยใช้เวที "ล้อมวงรู้กันม่วนใจ๋ได้ก่าน" โดยการพูดคุยสนทนาแลกเปลี่ยนประสบการณ์ สังเกต สัมภาษณ์ และสอบถาม

สรุปผลการวิจัย

1. กระบวนการจัดการ

1.1 ประชุมวางแผนสร้างความตระหนักในการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย

1.2 สืบค้นสิ่งที่ดีและสิ่งที่ต้องพัฒนาโดยการวิเคราะห์ข้อมูลและชุมชนตามสภาพจริง

1.3 หาแนวทางร่วมกันที่จะพัฒนาหรือแก้ปัญหาโดยใช้เวที "ล้อมวงรู้กันม่วนใจ๋ได้ก่าน"

1.4 นำสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ไปฝึกปฏิบัติ

1.5 สรุปบทเรียนร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การพัฒนา

โดยการจัดประชุมเวที "ล้อมวงรู้กันม่วนใจ๋ได้ก่าน" จำนวน 4 ครั้ง ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2544 ซึ่งในแต่ละครั้งได้รับความร่วมมือจากฝ่ายต่างๆ ในชุมชนเป็นอย่างดี สถานที่ห้องจริยะและห้องวิทยาศาสตร์ โรงเรียนวัดศรีบัวบาน

2. พฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม ซึ่งจัดเวที "ล้อมวงรู้กันม่วนใจ๋ได้ก่าน"

พฤติกรรมการรับฟังและให้ข้อมูลอย่างตั้งใจ การอ่านเอกสารการประชุมและให้ข้อเสนอแนะเป็นอย่างดี ทุกคนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ยอมรับฟังด้วยความเข้าใจ เพื่อไปสู่จุดหมายเดียวกัน ที่จะร่วมมือกันพัฒนาการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

3. ผู้รู้ในท้องถิ่น (ภูมิปัญญาท้องถิ่น) มีความเข้าใจที่จะถ่ายทอดวิชาความรู้ให้กับบุตรหลานของตน มีความเสียสละทั้งเวลา เงินและสถานที่ที่จะมีกิจกรรม ชอบพัฒนาตนเองให้มีความเชี่ยวชาญยิ่งขึ้นไป มีความกระตือรือร้นต่องานที่ทางชุมชนมอบหมายให้ด้วยความตั้งใจและมุ่งมั่น เพราะเห็นคุณค่าและเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง มีแนวทางในการจัดการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี นักเรียนมีแหล่งเรียนรู้ และได้สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นไว้ ทั้งในด้านวัฒนธรรม ประเพณี งานเกษตร งานไม้ งานผ้า การแปรรูปผลิตภัณฑ์ต่างๆ ฯลฯ เพื่อให้บุตรหลานมีวิชาชีพติดตัวไปในวันข้างหน้า หรือใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์และเสริมรายได้ให้กับครอบครัว ทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง เชื้อชาติเกื้อกูลกันในชุมชน โดยเฉพาะทางโรงเรียนก็มีบุคลากรในท้องถิ่นมาช่วยสอน ทำให้ปัญหาขาดบุคลากรไม่มี มีแต่การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับโรงเรียนมีความหมายและดีขึ้น เพราะโรงเรียนเป็นของชุมชน ทุกคนจึงมาช่วยกันคิด ช่วยกันทำ

อภิปรายผล

การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนอย่างมีส่วนร่วม การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนอย่างมีส่วนร่วมครั้งนี้ ได้ดำเนินการสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 หมวดที่ 8 อันว่าด้วยทรัพยากรและการลงทุน ทางการศึกษา มาตรา 58(2) ระบุว่า "ให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษ" โดยเป็นผู้จัดและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา บริจาคทรัพย์สินและทรัพยากรอื่นให้แก่สถานศึกษา และมีส่วนร่วมรับภาระค่าใช้จ่ายทางการศึกษา ตามความเหมาะสมและความจำเป็น "ส่วนหมวด 4 ที่ว่าด้วยแนวการจัดการศึกษา มาตรา 24(6) ระบุว่า "จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือหรือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชน ทุกฝ่ายเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

ผลที่ได้รับจากการวิจัย

1. ชุมชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อคิดเห็นเสนอแนะในกิจกรรมการเรียนรู้การสอน
2. ชุมชนมีส่วนร่วมในการสอนในบางวิชาที่ทางโรงเรียนขาดแคลนครู
3. นักเรียนได้รับความรู้จากหน่วยงานภายนอกชุมชนมาเป็นวิทยากรให้ความรู้

4. นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติงานกับคนในห้องดิน
5. ได้หลักสูตรห้องดิน
6. ได้ทำเนียบภูมิปัญญาท้องถิ่น
7. ห้องภูมิปัญญาท้องถิ่น (นิมิตาท้องถิ่น)
8. ครู ชุมชน มีการทำงานร่วมกันตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละคน
9. ครู ชุมชน ได้รับความรู้ เกี่ยวกับงานวิจัย
10. เยาวชนมีบทบาทในการทำกิจกรรมในการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง

ครอบครัว และชุมชน

11. ชุมชนได้มีการพัฒนาตนเองจากการศึกษาดูงานและได้รับความรู้เพิ่มเติม
12. มีการแลกเปลี่ยนความรู้กับผู้วิจัยจากทีมวิจัยต่างโรงเรียน
13. ให้คำแนะนำจากผู้ที่มาศึกษาดูงาน จากผู้ที่สนใจ

ในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม พบปัญหาและอุปสรรคหลายประการ คือ

1. ในด้านการบริหาร ผู้บริหารโรงเรียนหรือผู้นำชุมชน จะต้องมีความวิสัยทัศน์กว้างไกล ความสำเร็จหรือความล้มเหลวจะต้องเกิดจากจิตสำนึกของผู้นำ ชุมชนจะช่วยขับเคลื่อนและร่วมสนับสนุนและยอมรับในการแก้ปัญหาที่ยั่งยืน ถ้าผู้นำชุมชนและผู้บริหารไม่คอยสนับสนุนการปฏิบัติยอมเคลื่อนไปได้ช้า แต่การมีส่วนร่วมในครั้งนี้ ชุมชนให้การสนับสนุนและส่งเสริมด้วยดี ถ้าผู้บริหารและผู้นำลงมือปฏิบัติอย่างเต็มที่ที่จะทำให้งานไปได้ดีกว่านี้มาก ซึ่งอาจทำให้เราต้องคิดเห็นในการปฏิบัติงานไปบ้าง ถ้าผู้บริหารโรงเรียนและผู้นำชุมชนเข้าร่วม จะทำให้เราได้ข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ในการมีส่วนร่วมให้เกิดความสมบูรณ์ในทุกด้าน เพื่อเราจะได้พลังความคิดที่หลากหลาย ในการตั้งศักยภาพของแต่ละบุคคลออกมาให้ทุกคนได้พัฒนาและเรียนรู้จากกันและกัน เกิดความรู้สึกร่วมกันมีส่วนร่วมในผลงานที่ปรากฏ

2. เวลาว่างในการปฏิบัติงานไม่ตรงกัน เพราะคณะกรรมการหรือผู้มีส่วนร่วมมีการะกิจและประกอบอาชีพเพื่อความเจริญก้าวหน้าในวิชาชีพของตน ทุกคนทำงาน จะเน้นการนัดหมายแต่ละครั้ง ต้องสำรวจก่อนว่าจะประชุมกันวันไหนที่ทุกคนพอจะลงเวลามาร่วมประชุมกัน ซึ่งต้องเลื่อนนัดไปหลายครั้ง แต่ทุกคนก็จะพยายามปลีกเวลามาร่วมกันให้ได้

ประโยชน์

ทีมวิจัยค้นพบผู้เรียนว่า

1. ผู้เรียนได้เรียนรู้ในเรื่องท้องถิ่น โดยวิธีการที่หลากหลายทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจ มีเจตคติที่ดี รักและภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง